

KRISTÓ GYULA

ÁRPÁD FEJEDELEMUTÓDAI

A magyarországi hagyomány nem őrzött meg biztos hitelű, valósnak tekinthető tudósítást arról, hogy kik voltak Árpád közvetlen utódai a fejedelmi (nagyfejedelmi) méltóságban. A XIV. századi krónikakompozíció Árpád után Taksony fejedelemségét említi, a számos ponton archaikus híradást tartalmazó Váradi és Zágrábi Krónika pedig egyenesen arról ír, hogy Árpád után fia, Taksony következett a vezérségben (fejedelemségben).¹ Mivel feltételezésünk szerint Árpád 900 táján halt meg, Taksony pedig aligha kétségbe vonhatóan 955 táján szerezte meg a fejedelmi hatalmat,² mintegy fél évszázadnyi (ám más felfogás esetén is több évtizednyi) időközben ismeretlen a magyar törzsszövetség első számú tisztségviselőjének neve. Ezt az úrt Anonymus azzal hidalta át, hogy Árpád fiát, Zoltánt tette meg fejedelemmé, aki apjától, Árpádtól annak életében elnyerte a vezérséget, s tőle még ugyancsak életében fia, Taksony vette át a főhatalmat. Anonymus szerint tehát Álmost fia, Árpád, őt fia, Zolta, Zoltát fia, Taksony, Taksonyt fia, Géza, Gézát pedig megint csak fia, Szent István követte a fejedelemségben.³ Anonymus híradásának azonban több körülmény ellene mond. Alapjaiban rendíti meg a névtelen jegyző által adott fejedelemlista hitelét az a körülmény, hogy Biborbanszületett Konstantín császár 950 körüli munkája szerint ekkor Falicsi volt a fejedelem,⁴ akinek nevét a magyar hagyomány egyáltalán nem őrizte meg. Már Pauler Gyula felhívta arra a figyelmet, hogy Zoltának a saját kora történetkutatásában biztosra vett fejedelemsége „csak Anonymuson alapszik”, s bár Zoltát mind Konstantín császár, mind a Képes Krónika említi, „de nem mint fejedelmet”.⁵ Arra is helyesen utalt a korábbi kutatás, hogy Anonymus fejedelemlajstroma lényegében az elsőszülöttség láncára fűzött családfa; „testvérei senkinek nem voltak, s az (elsőszülöttségi) örökösödést száz esztendőn át senki nem zavarta meg — csak Koppány”.⁶ Végezetül a magyar hagyomány zavarára utal Árpád utódait (azok számát) illetően az a körülmény, hogy a nagyobbik István-legenda szövegét őrző legkorábbi kódex, valamint a Hartvik-legenda Gézát sorrendben a negyediknek tekinti attól számítva, aki a honfoglalás idején a magyarok első

¹ *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I—II Edendo operi praefuit EMERICUS SZENTPÉTERY.* Budapestini 1937—1938. (a továbbiakban: SRH.) I. 287—290., 293., 304., 311., 206.

² KRISTÓ GYULA: Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig. *Elvek és utak.* Bp. 1980. 354—355.

³ SRH. I. 105., 106., 114., 52., 116—117.

⁴ MORAVCSIK GYULA: Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. *Fontes Byzantini historiae Hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Árpád descenduntium.* Bp. 1984. (a továbbiakban: Font. Byz.) 49.

⁵ PAULER GYULA: A magyar nemzet története Szent Istvánig. Bp. 1900. 163. old. 80. jegyz.

⁶ HECKENAST GUSZTÁV: Fejedelmi (királyi) szolgálonépek a korai Árpád-korban. *Értekezések a történeti tudományok köréből.* Új sorozat 53. Bp. 1970. 41.

vezére volt, míg a nagyobbik István-legenda szövegét fenntartó többi kódex az ötödiknek.⁷ A magyar források alapján Árpád fejedelemutódai közül csak Taksony és Géza személyete kinthető bizonyosnak, az Árpád és Taksony közti, legalább öt évtizedes űrt nem lehet kitölteni.

Konstantín császár munkája nem csupán annyiban segíti tisztánlátásunkat, hogy megnevezi a 950 körülű idők fejedelmét Falicsi személyében, hanem annyiban is, hogy ránk hagyományozta a legkorábbi Árpádok (Árpád fiai, unokái és egy dédunokája) nevét, s így megjelölte azon kört, ahonnan Árpád közvetlen fejedelemutódai kikerülhettek. Innen tudjuk, hogy Árpádnak volt egy Liüntika nevű fia, aki a 895. évi magyar—bolgár háború idején a magyarok feje (görög szóval: arkhónja) volt. Ellentmondásban van ezzel az Árpádok genealógiáját tartalmazó Konstantín-passzus: „Tudni való, hogy Árpád, Turkia nagyfejedelme négy fiat nemzett: elsőnek Tarkacsut, másodiknak Jeleget, harmadiknak Jutocsát, negyediknek Zoltánt. Tudni való, hogy Árpád első fia, Tarkacsu nemzette fiát, Tevelit, a második fiú, Jeleg nemzette fiát, Ezeleget, a harmadik fiú, Jutocsa nemzette fiát, Falicsit, a mostani fejedelmet, a negyedik fiú, Zoltán nemzette fiát, Taksonyt. Tudni való, hogy Árpád fiai mind meghaltak, de unokái, Fali, Tasi és unokatestvérük, Taksony életben vannak. Tudni való, hogy Teveli meghalt, és az ő fia barátunk, Termacsu, aki a minap jött fel Bulcsúval”.⁸ Az ellentmondás abban van, hogy e genealógiában nem szerepel a korábban Árpád fiaként említett Liüntika. Éppen ezért több kutató Árpádnak nem is négy, hanem öt fiával számol.⁹ Az utóbbi évtizedek szakirodalmában meglehetősen elterjedt az a nézet, hogy Levente fiatalon, alkalmasint a 895. évi magyar—bolgár háborúban életét vesztette.¹⁰ A kutatók egy másik csoportja Leventét Tarkacsuval azonosította.¹¹ További problémát jelent, hogy a császár nem közli, Tasi melyik Árpád-fiúnak volt a fia. Konstantín munkája tehát valamelyest szűkítette az Árpád és Taksony közt a magyar törzsszövetség fejedelemlistáján tátongó űrt Falicsi megnevezésével, de Árpád és Falicsi között a császár sem nevez meg fejedelmet.

Miután a számba jöhető források cserbenhagynak Árpád közvetlen fejedelemutódai vonatkozásában, kutatói alapállás és invenció dolgává vált Árpád utódainak, illetve Falicsi elődeinek megnevezése. A következőkben a teljesség igénye nélkül, ám a fő kutatási irányokat szem előtt tartva adunk rövid megjegyzéseinkkel kísért áttekintést a kérdés szakirodalmáról. A XIX. század második felében még az írott (köztük a kétes hitelű írott) források tisztelete vezette a történészek tollát, de már ekkor feltűntek az írott források egyikével—másikkal kapcsolatuk kételyek is. Szabó Károly 85 év alatt lényegében három fejedelemmel számolt: Árpádot (887—907), Zsoltot — Zoltát — (907—947) és Taksot — Taksonyt — (947—972) nevezte meg; nem tagadta ugyan Vál — Falicsi — vezerségét sem, de „minden más adat hiánya miatt” éppen

⁷ SRH. II. 378., 403.

⁸ Font. Byz. 49.

⁹ Pl. HÓMAN BÁLINT—SZEKFI GYULA: Magyar történet I. Bp. 1935.³ 157—158. (a vonatkozó rész HÓMAN BÁLINT munkája); Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig. Főszerk. SZÉKELY GYÖRGY. Bp. 1984. I. 604., 619., II. 1000—1001. oldalnál melléklet (a vonatkozó rész GYÖRFFY GYÖRGY munkája).

¹⁰ SZABOLCS DE VAJAY: Der Eintritt des ungarischen Stämmebundes in die europäische Geschichte (862—933). Mainz 1968. 26; HECKENAST GUSZTÁV: a 6. jegyzetben i. m. 37.; MAKK FERENC: Kiknek az élén állott Levente? (Egy konsztantínosi hely értelmezéséhez). Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica LXXXII. Szeged 1985. 5. old. 9. jegyz.

¹¹ PAULER GYULA: az 5. jegyzetben i. m. 32., 149. old. 61. jegyz.; NÉMETH GYULA: A honfoglaló magyarság kialakulása. Bp. 1930. 286.; GYULA MORAVCSIK: Byzantinoturcica II. Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen. Berlin 1983.³ 178. (kérdőjelesen).

csak megemlítette fejedelemlistájában.¹² Pauler Gyula, bár kritikával tekintett Zoltának egyedül Anonymusnál megőrzött fejedelemségére, mégis Zsoltot és Fájszot — Falicsit — tekintette Árpád utódainak a fejedelemségben.¹³ Nagy Géza abból kiindulva, hogy „a hagyományos örökösödési rend szerint a fivért illette a trón”, újszerű fejedelemlistát adott: Árpádot legidősebb fia, Tarkas — Tarkacsu — követte, s még 922-ben is uralkodott. Utóda ismeretlen, de mert a hun-történetben a társfejedelmek közül első helyen álló Bele nevéhez Árpád második fiának, Jeলেখnek a neve a leginkább hasonló, Tarkas után Jeলেখ lehetett a nagyfejedelelem 924—934 körül. A rá következő fejedelelem, Zoltán uralma 947-ben végződött. Zoltán lemondott a nagyfejedelemségről unokaöccse, Falis — Falicsi — javára, vele, „ha Tarkas és Jeলেখ csakugyan nagyfejedelmek voltak, a bessenyő örökösödési törvény szellemében az uralomban eddig nem részesült Jutas-ág került a hatalomra... Lehet, hogy Falis után még unokatestvére, Tas is nagyfejedelelem volt”. Ezt követően jutott vissza a főhatalom Zoltán ágára, ugyanis 955 után Taksony került a nagyfejedelmi méltóságba. Nagy Géza tehát Árpád és Taksony között öt nagyfejedelemmel — Tarkacsuval, Jeleggel, Zoltával, Falicsival és Tasival — számolt.¹⁴ Pauler nyomvonalára tért vissza Hóman Bálint, aki szerint Árpád, Solt — Zolta —, Fájsz, majd Taksony voltak a fejedelmek, de ő is lehetségesnek tartotta, „hogy Solt előtt Árpád idősebb fiainak egyike is uralkodott”.¹⁵ Vajay Szabolcs immár tényként kezelte azt, hogy Árpádot (902—907) Tarhos — Tarkacsu — (907—933 [?]), őt Zolta (933 [?—947), Zoltát Fajsz (947—955 [?]), Fajszot pedig Taksony (955 [?—971) követte.¹⁶

Árpád fejedelemlistájában személyét illetően 1970-ben történt számottevő szemléletbeli fordulat, amennyiben egyazon esztendőben két kutató is az írott források helyett helynévi, illetve régészeti szempontokat helyezett előtérbe. Heckenast Gusztáv úgy vélte, hogy foglalkozásnévvel jelölt települések gyűrűje fogja körül a Bakony északi oldalán levő Jutas falut, amely a szerző szerint Árpád negyedik fiának, Jutocsának a nevét őrzi. „A X. század elején — véli Heckenast — a Bakony erdőségeit meg kellett kerülni”, s így „Jutas és kísérete a Bakony északi szegélyén keletnek haladva” további foglalkozásnévi falvakat érintve jutott el a másik, a Veszprém melletti Jutasra. A végkövetkeztetés az egész új, helynevekre nagy terheket rakó felfogásra nézve szimpomatikus jellegű: „Ez az adatsor, úgy gondoljuk, elbeszéli a magyar krónikákban elhallgatott történetet. Árpádot minden valószínűség szerint negyedik fia, Jutas követte a fejedelemségben”. Heckenast, mivel Jutashoz fűzte az Árpádok meggyökeresedését a veszprémi területen, ami „huzamos szervezőmunkára utal”, Jutas fejedelemségét „mintegy negyedszázadra” becsülte. Az Árpád és Falicsi (Fajsz) közti úrt Heckenast lényegében Jutással töltötte ki, mert bár említi, hogy alkalmasint „Árpád és Jutas közt Jeলেখ rövid ideig tartó fejedelemségére is gondolhatunk”, de fejedelemlistájában Jeলেখ nem szerepel.¹⁷ Heckenast elmélete Jutas fejedelemségéről azonban szinte megszületésekor megbukott. Egyfelől a helynevekből történelmet kiolvasó felfogás talaján Györffy György állapította meg Heckenast könyvéről írott lektori jelentésében (amelyet a szerző tett publikussá), hogy „a biztosan igazolható fejedelmek az országban többfelé tartottak szállást, így Árpád, Fajsz, Taksony, Géza, viszont Jutas csak egy megye területén fordul elő”. Heckenast azonban ennek ellenére úgy vélte: „a két

¹² SZABÓ KÁROLY: A magyar vezérek kora. Árpádtól Szent Istvánig. Pest 1869. 35—37., 136., 147—148., 223., 227—228.

¹³ PAULER GYULA: az 5. jegyzetben i. m. 47.

¹⁴ NAGY GÉZA: Trónöröklés az Árpádok alatt. Turul 1914. 22—25.

¹⁵ HÓMAN BÁLINT—SZEKFÚ GYULA: a 9. jegyzetben i. m. 157—158.

¹⁶ SZABOLCS DE VAJAY: a 10. jegyzetben i. m. Tafel III. Ungarn.

¹⁷ HECKENAST GUSZTÁV: a 6. jegyzetben i. m. 38—40., 39. old. 82. jegyz., 49. old. 132. jegyz.

Jutas körül tömegesen található foglalkozásnévvel jelölt helység inkább a Jutas-kombináció mellett szól”.¹⁸ Másfelől Solymosi László igazolta, hogy Veszprém megyében nem két, hanem csak egyetlen Jutas volt (a Veszprém közvetlen szomszédságában levő), azaz éppen az a Jutas esett el, amelynek feltételezett körzetében oly sok foglalkozásnévi helynév „alkotott gyűrűt”.¹⁹ Világossá vált ezzel, hogy a Heckenast által a Bakony északi oldalán felfedni vélt helynévi gyűrű imaginárius, nincs mit körülfognia.

Heckenasttal egy időben Györffy György állt elő olyan elmélettel, amely a helynévi (és régészeti) adatoknak messzemenő szerepet tulajdonít Árpád fejedelemutódai fellelésében. Györffy mindenesetre hosszú utat tett meg, amíg eljutott 1970-ben közzétett nézetéig. Az 1950-es évek végén még olyan megoldás felé hajlott, hogy Árpád „nem 907-ben halt meg, hanem hosszabb ideig uralkodott”, s így Árpád és Zolta között más fejedelmet nem kell feltételezni.²⁰ Vagy tíz évvel később, az 1960-as évek végén, amikor Heckenast könyvéhez lektori véleményt készített, már úgy foglalt állást, hogy „mivel pedig Tarhosnak többféle volt udvarhelye [szemben Jutassal — K. Gy.], mégiscsak feltehető, hogy ő [Tarhos] következett Árpád után (de nem 907-ben, hanem később)”.²¹ Ilyen előzmények után állt elő Györffy 1970-ben meghökkenítő elméletével. Eszerint „Árpádot az uralomban a dinasztia senior-ja, Szabolcs vezér követte”, aki Árpád unokaöccse, azaz Előd unokája lehetett. Györffy szerint Szabolcs volt a nevével viselő „vár kiépítője s egyben a bihari dukátus megszervezője”. A Györffy által vizsgálatba bevont néhány — ám korántsem az összes — Szabolcs helynév szerinte „Szabolcs fejedelemségét igazolja”. Végző fokon — összegezte megállapításait Györffy — Szabolcs „alkotásaiból ítélve a kalandozások korának nagyformátumú uralkodója volt”. Györffy azt tételezi fel, hogy „Szabolcs és Fajsz között más nagyfejedelem nem volt”, vagyis az Árpád és Falicsi közti űrt egyedül Szabolcs fejedelemsége tölti ki.²² Györffy elmélete lényegében szintén megbukottnak tekinthető. Egyfelől írott források a legcsekélyebb mértékben sem igazolják. Nem egyszerűen csak arról van szó, hogy egyetlen olyan kútfőnk sincs, amely Szabolcsot fejedelemnek nevezné — mert hiszen realitással bíró feltételezések révén attól még lehetne fejedelem —, de Györffy okfejtése ellene mond mind Anonymus, mind Konstantín császár állításainak. A névtelen jegyző a hét fejedelmi személy között kötött vésszerződés első pontjában azt fogalmazta meg: „ameddig csak az ő életük, sőt az utódaiké is tart, mindig Álmos vezér ivadékból (*de progenie*) lesz a vezérük”.²³ A bizánci császár ugyanezt Árpádról jegyezte meg: „ettől fogva mindmáig ennek a nemzetségéből (*ek tész tutu geneasz*) lesz Turkia fejedelme”.²⁴ Nos, Szabolcs egyik ismérvenek sem tesz eleget: mivel Szabolcs Györffy szerint Elődnek az — ismeretlen fiától született — unokája volt, így nem minősül sem Álmos ivadékból, sem Árpád nemzetségéből valónak. Persze, Györffy a gyakran hangoztatott magyarázattal él:

¹⁸ Uo. 39. old. 82. jegyz.

¹⁹ SOLYMOSI LÁSZLÓ: Árpád-kori helyneveink felhasználásáról. Magyar Nyelv 1972. 184—189. L. még SOLYMOSI LÁSZLÓ: Veszprém megye 1488. évi adóajstroma és az Ernuszt-féle megyei adószámadások. Tanulmányok Veszprém megye múltjából. A Veszprém megyei Levéltár kiadványai 3. Veszprém 1984. 202., 211.

²⁰ GYÖRFFY GYÖRGY: A magyar nemzetségtől a vármegyéig, a törzstől az országig. Századok 1958. 572., 572. old. 61. jegyz.

²¹ HECKENAST GUSZTÁV: a 6. jegyzetben i. m. 39. old. 82. jegyz.

²² GYÖRFFY GYÖRGY: A honfoglaló magyarok települési rendjéről. Archaeologiai Értesítő 1970. 210., 211., 213., 214., 220. L. még Magyarország története, a 9. jegyzetben i. m. I. 620., 622.

²³ SRH. I. 40. Magyar fordítása PAIS Dezső tollából: Anonymus Gesta Hungarorum. Bp. 1975. 83.

²⁴ Font. Byz. 45.

Szabolcsot az Árpád-ház krónikásai iktatták ki a fejedelmek névsorából, Konstantin császárt pedig magyar informátorai, köztük Termacsu, az Árpád-dédunoka vezette félre.²⁵ Ezzel szemben leszögezendő: egymástól független források tanúságtételét nem lehet rendre a forrásszerzők tudatos megtévesztésével, félreinformálásával, tendenciózus tévedésével magyarázni. De baj van Előddel is. Elődöt Győrffy Álmos apjának, Szabolcs nagyapjának ábrázolta, s a családfát ekként konstruálta meg:²⁶

Ez a családfa a források tanúságtétele alapján elfogadhatatlan. Elődről a magyar hagyományban kétféle híradás maradt ránk. Az egyik szerint — ezt Anonymus képviseli — Szabolcs apja volt, a másik szerint — ez Kézai Simonnál és a XIV. századi krónikakompozícióban nyert megfogalmazást — Álmos apja.²⁷ Olyan forrásunk, amely Elődöt Szabolcs nagyapjának mondaná, nincs. Másfelől a régészeti leletanyag sem gyámolítja kifejezetten Győrffy ötletét. Szabolcs vára ugyanis, amint ezt Nováki Gyula megállapította, a X. század első felében vagy közepén épült,²⁸ ez utóbbi keltezés érvénye esetén akkor, amikor Szabolcs már nem hogy állítólagos bihari herceg, de még hasonlóképpen állítólagos nagyfejedelem sem lehetett, nemcsak Győrffy, de Konstantin császár szerint sem.

Heckenast és Győrffy 1970. évi állásfoglalásai Árpád fejedelemutódairól (Jutusról, illetve Szabolcsról) „iskolát” teremtettek, elsősorban a régészek körében. Dienes István Árpád és Fajsz közé — Győrffyvel teljesen egyezően — Szabolcs nagyfejedelmet (907 [?]-?) helyezte el, megemlítve róla, hogy Árpádnak nagybátyja vagy unokatestvére volt.²⁹ Németh Péter is Győrffy elméletét tette magáévá Szabolcs nagyfejedelemségéről, ügyelve azonban a kronológia megkomponálásában arra, hogy a magyar honfoglalás után épült szabolcsi földvár „létesítését Szabolcs nevéhez kapcsolhassuk”. Ennek érdekében „Árpád hosszan tartó fejedelemségére” gondolt, hogy így Szabolccsal a honfoglalástól ugyan tisztességes időbeli távolságra, de még állítólagos bihari hercegsége végén felépíttethesse az erősséget.³⁰ Bakay Kornél nem döntött Heckenast és Győrffy nézete között, ő úgy fogalmazott, hogy Árpádot „Jutas vagy Szabolcs, majd Fajsz és Taksony” követte.³¹ Tartózkodóbb álláspontot foglalt el Szabolcs ügyében Mesterházy Károly. Ő kétségesnek ítélte a szabolcsi

²⁵ GYÖRFFY GYÖRGY: a 22. jegyzetben i. m. 214.; Magyarország története, a 9. jegyzetben i. m. I. 619.

²⁶ Magyarország története, a 9. jegyzetben i. m. II. 1000—1001. oldalnál melléklet.

²⁷ SRH. I. 61., 99., 112., illetve 165., 284., 287.

²⁸ Gy. NOVÁKI: Die topographischen Eigentümlichkeiten der ungarischen Burgen im 10.—11. Jahrhundert am nördlichen Randgebiet der Grossen Tiefebene. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 1976. 364. Egy másik írásban NOVÁKI GYULA (Várepítészetünk kezdete. Várepítészetünk. Főszerk. GERŐ LÁSZLÓ. Bp. 1975. 58.) Szabolcs vára építését — további öt más várral együtt — a X. század közepe és a XI. század eleje közé helyezte.

²⁹ DIENES ISTVÁN: A honfoglaló magyarok. Hereditas. Bp. 1972. 74.

³⁰ NÉMETH PÉTER: Előzetes jelentés a szabolcsi Árpád-kori megyeszékhely régészeti kutatásának első három esztendejéről 1969—1971. Archaeologiai Értesítő 1973. 169., 176.

³¹ BAKAY KORNÉL: A magyar államalapítás. Magyar História. Bp. 1978. 24.

földvárnak a X. század első negyedében történt elkészültét, s bizonyos összefüggésben még a „Szabolcs fejedelemségéről és vezéri szállásáról kialakult hipotézis”-t is kérdésessé tette. Végső megállapítása e vonatkozásban mégsem elutasító, hiszen — szerrinte — „Szabolcs fejedelemsége akkor is történeti tény lehet, ha az anonymuszi hagyomány nem valódi, és a földvár csak a X. század végén épült volna”.³² Herényi István Szabolcsot és Zoltát szerepelteti fejedelemként Árpád és Falicsi között.³³

Árpád fejedelemtudói tárgyában legfrissebben még a Szabolcs-féle kombinációnál is meghökkentőbb megoldás körvonalait vázolta fel Györffy György. Egy, az 1970-es években ismertté vált arab forrás (Ibn Hayyán) magyarokra vonatkozó, 942. évi eseményhez kapcsolódó leírásának Šana szavát, amely feltételezés szerint a nagyfejedelmet jelölte, Györffy Šaba-nak olvasva Csabára magyarázta, s egész történetet költött saját olvasata köré. Györffy szerint „942-től 948-ig lényeges változás következett be az első vezéri szék betöltésében. A fentiek szerint 942-ben ezt nem Árpád leszármazotta töltötte be, mert Csabát semmilyen forrás nem sorolja Árpád utódai közé, viszont 948 körül már Árpád unokája volt az első vezér”, tudniillik a Konstantín császárnál szereplő Falicsi. Mit sem zavarja Györffyt, hogy a 948 (vagy 950) táján munkáját író bizánci császár nem szól Csabáról, ezt a hiányt a jól ismert toposszal véli áthidalhatónak: Csaba „elhallgatása Konstantín császár által... odakívánczokzik Kurszán és Szabolcs célzatos elhallgatása mellé”. Hovatovább a források már csak csupa torz, hamis, téves híradást tartalmaznak, az igazat meg a források ellenében felépített konstrukciók hordozzák. Ne feledjük, Konstantín azt jegyezte le 948 (vagy 950) táján, hogy Árpád fejedelemmé tétele óta „mindmáig ennek a nemzetségéből lesz Turkia fejedelme”,³⁴ nos Györffy szerint a lejegyzést megelőző években éppen nem Árpád nemzetségéből való személy volt a fejedelem. A forrás ismét „alulmaradt” a kútfőktől függetlenedő konstrukcióval szemben. Györffy ehhez a — Šana—Šaba olvasatra építő — konstrukcióhoz egyéb más, nagy horderejű eseményeket is köt: Csaba pépének görög területre menekülését, valamint a székelyek kitelepítését a „gyepükre, határvédő szolgálatra”. Végső megállapítása szerint „Fajszt közvetlenül is megelőzte egy nem Árpádtól leszármazó nagyfejedelem, s Fajszt hatalmi harc révén jutott uralomra”.³⁵

Az írott források értelmezésében, valamint főleg negligálásában a megengedett-nél messzebbre elmenő, illetve az írott források rovására helynevekre (és régészeti emlékekre) építő elméletektől gyökeresen különböző felfogások is napvilágot láttak az elmúlt években Árpád fejedelemtudóit illetően. Dümmerth Dezső a hagyományosnak mondható fejedelemsorhoz tért vissza: Árpád utóda Solt lett, „Soltot egy másik Árpád-ivadék, Jutas fia Fajszt követte”.³⁶ Mi abból kiindulva, hogy Konstantín császár ugyanúgy arkhón minősítéssel illeti Liüntikát, mint fejedelemmé választása után Árpádot, illetve a X. század közepén Falicsi fejedelmet, Liüntikát az Árpád 900 körüli halálát követő idők fejedelméül tettük meg.³⁷ Az arkhón szót seregvezér értelemben vette, s így elvetette Liüntika fejedelemségét Makk Ferenc.³⁸ Átfogó

³² MESTERHÁZY KÁROLY: Nemzeti szervezete és az osztályviszonyok kialakulása a honfoglaló magyarságnál. Bp. 1980. 167.

³³ HERÉNYI ISTVÁN: A magyar törzsszövetség törzsei és törzsfői. Századok 1982. 87.

³⁴ Font. Byz. 45.

³⁵ GYÖRFFY GYÖRGY: A 942. évi magyar vezérnévsor kérdéséhez. Magyar Nyelv 1980. 314., 315., 316. L. még Magyarország története, a 9. jegyzetben i. m. I. 676—679. Az elmélet kritikáját 1. KRISTÓ GYULA: A X. század közepi magyarság „nomadizmusának” kérdéséhez. Ethnographia 1982. 469—470.

³⁶ DÜMMERTH DEZSŐ: Az Árpádok nyomában. Bp. 1977. 120.

³⁷ KRISTÓ GYULA: a 2. jegyzetben i. m. 182., 355., 446.

³⁸ MAKK FERENC: a 10. jegyzetben i. m. 5. old. 9. jegyz., 8. old. 18. jegyz.

jelleggel foglalkozott a X. századi fejedelmek személyével Tóth Sándor. Mindenekelőtt arra utalt, hogy a Konstantín által megőrzött családfa Árpád leszármazottairól azoknak a személyeknek a körét jelenti, „akik közül a mindenkori fejedelem kikerülhetett”. Ezen az alapon viszont elveti az itt nem említett személyek fejedelemségét, mind Szabolcsét, akit Györffy hozott szóba, mint Liüntikáét, akit magunk tekintettünk Árpád közvetlen fejedelemtudójának. Tóth Sándor legalább két fejedellemmel számol Árpád után és Falicsi előtt. Abból kiindulva, hogy „mivel Falicsi uralkodásával már a harmadik ág is megszerezte a fejedelemséget, vélhetően előtte a két idősebb ág (Tarhos, Jeলেখ) is részesedett az uralomból. Az első generációból Tarkacsu (Tarhos) fejedelemségét valószínűsíthetjük... Árpád halála után ő lehetett a dinasztia legidősebb tagja... Ha az átlagosnál hosszabb ideig uralkodott, akkor ő lehetett az első generáció egyetlen fejedelme. Ellenkező esetben valamelyik testvére is viselhette a fejedelmi címet”. Mégis a Tarkacsu utáni fejedelmet — Ibn Hayyán szövegét híva segítségül — Tarkacsu fiában, Teveliben, a legidősebb Árpád-unokában vélte megjelenni. Ily módon Tóth Sándor Tarkacsut és Tevelit helyezte el az Árpád és Falicsi fejedelemsége közti időszakaszban.³⁹

A fenti rövid szemle az Árpád fejedelemtudói személyének megállapítására tett kísérletekről bizonyossá tehet bennünket, hogy egyértelmű, kétségtelen hitelfű eredmény nem lehetséges, viszont nem eleve reménytelen vállalkozás egy elképzelhető, több-kevesebb valószínűséggel bíró megoldás kimunkálása. Ennek érdekében egyik kiindulópontként azt tekintjük, hogy a X. század biztosan ismert fejedelmei (maga Árpád, ha egyáltalán megérte a X. századot, továbbá Falicsi, Taksony, Géza és Vajk) kivétel nélkül Árpád leszármazottai. Ez ugyan nem nyújt abszolút bizonyosságot arra nézve, hogy az Árpád és Falicsi közti fél évszázadban is így kellett lennie, de mindenesetre ezt sugallja valószínűbbnek. Vagyis Konstantín és Anonymus fentebb idézett megállapításai közül, hogy tudniillik Árpád, illetve Álmos nemzetségéből (ivadékából) lesz a mindenkori magyar nagyfejedelem, az előbbi tűnik megalapozottabbnak. Ennek hangoztatása azért fontos, mert Álmosnak lehetett Árpádon kívül más fia, alkalmasint több fia is, ám a X. századi főhatalmat mégis *csak* Árpád ivadékaik kezében látjuk feltűnni. Másik kiindulópontunk az a felismerés, hogy az Árpád *harmadik* fiától származó Falicsi után Taksony következett a fejedelemségben, aki Árpád *negyedik* fiától eredt. Ez lehet ugyan merő véletlen, de ha nem annak tekintjük, fontos következtetéshez nyújthat alapot. Eszerint Falicsit közvetlenül Árpád *második* fia (vagy annak leszármazottja), őt pedig Árpád *első* fia előzte meg a főhatalom gyakorlásában. Ez azt jelenti, hogy Árpád után Tarkacsu, Tarkacsut követően Jeleg (korai halála esetén Ezeleg), őt viszont — mivel Jutocsa akkorra már bizonyosan nem volt az élők sorában — Falicsi, Falicsit pedig Taksony követte. Az Árpád utáni fejedelmek tehát az Árpád-fiaktól származó egy-egy ágból kerültek ki. Fel lehet tételezni: Árpád halálakor fiai között megegyezés jöhetett létre, amely szerint a fejedelemség sorba jár az egyes ágak között, s születésük sorrendjében Árpád fiai (korai haláluk esetén azok fiai) töltik be a fejedelmi tiszteket. Vagyis ilyen módon egyetlen ágat sem rekesztettek ki a hatalomból, csak idő kérdése volt, hogy mindegyik sorra kerüljön. Valószínűségi alapon Árpádot fiai túlélhették, így a legidősebb fiú, Tarkacsu követte apját a fejedelemségben.

A bizánci császár munkájában azonban Tarkacsu fejedelemségének nem őrződött meg emléke, szemben — mi úgy hisszük — Liüntikáéval. Konstantín szövegében *három* magyar arkhónnak maradt nyoma. Részletesen beszámol a császár arról,

³⁹ TÓTH SÁNDOR: A magyar fejedelmi méltóság öröklődése. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica LXXXIII. Szeged 1986. 5–7.

hogy a „kazárok szokása és törvénye szerint pajzsra emelt” Árpádot „fejedelemmé tették” (*arkhonta*... pepoiékaszi). A 895. évi magyar—bolgár háború eseménymenetének leírásába iktatva tett említést a császár arról, hogy „abban az időben Liüntika, Árpád fia volt a fejük” (eikhon *arkhonta*). Végezetül az Árpádok genealógiájának ismertetésekor nevezte meg „Falicsit, a mostani fejedelmet” (ton nūni *arkhonta*).⁴⁰ Vagyis: Konstantin Árpádot a *legrégebbi*, Liüntikát az *akkori* (tévesen: honfoglalás kori, mindenesetre Konstantin korához képest egykori), Falicsit pedig a *mostani* (Konstantin korabeli) fejedelemnek tekintette. Hogy e Liüntikában aligha egy 895-ben a magyar—bolgár háborúban 20. életéve előtt⁴¹ utód nélkül elpusztult Árpád-fit, egy szinte gyerekembert kell látnunk, hanem tekintélyesebb, utódaira hatást gyakorló férfiút, neve mutatja. A Liüntikának ugyanis a Levente felel meg,⁴² márpedig — mint Györffy György is utalt erre — „Levente hagyománya élt az Árpádok családjában, a XI. században egy herceget”, András és Béla királyok testvérét „róla nevezték el”.⁴³ Az Árpádok családjában a XI—XII. században a IX—X. századi elődök közül Álmos, Árpád és Géza neve bukkan fel Leventéén kívül.⁴⁴ Álmos, Árpád és Géza fejedelmek voltak, joggal gyanítható e szálon is, hogy Levente szintén fejedelem volt, nem ugyan a honfoglalás előestéjén, mint Konstantin vélte, hanem — inkább — a honfoglalás alkonyán, utolsó fázisánál, 900 táján, amikor Árpád meghalt.⁴⁵ A XI—XII. századi névadás az Árpádok családjában joggal azok emlékét örököltette át a régmúltból (a IX—X. századból), akik nemzetségük, a királyi (fejedelmi) dinasztia dicső hősei voltak. Nem lehet véletlen, hogy Álmos, Árpád és Géza mellett Levente is közéjük tartozott.

Annak az ellentmondásnak a kiküszöbölése, amely Konstantinnál Árpád fiainak száma között fennáll, s amelyet fentebb érintettünk, bizonyosra vehetően egyféleképpen lehetséges: Levente és Tarkacsu egyazon személy volt. Olyan kiváló tudósok foglaltak már korábban is ekképpen állást, mint Pauler Gyula, Németh Gyula és kérdőjelesen Moravcsik Gyula,⁴⁶ ám ez a sejtés csak Pais Dezső etimológiai bizonyítása után vált nyilvánvalóvá. A Levente név „a *lész* igének alapjául szolgáló *lěv* ~ *liū* névszóigéből” származik, míg a Tarkacsu az ’előjön, leszámazik, keletkezik’ értelemmel is bíró török *tara* ige *-gač* képzős névszói származéka lehetett. Joggal mondhatta ennek alapján Pais: „*Liüntik* és *Tarkacs(u)* nemcsak személyében egy, hanem a két név is összefügg: ami az egyik magyarul, a másik az törökül”. Ez a kettős elnevezés bizonyosága lehet a X. századi magyarság, illetve annak vezető rétege Konstantinnál is említett⁴⁷ kétnyelvűségének.⁴⁸

Árpád után a fentebbiek szerint — úgy tűnik, 900 táján — *négy* fia közül a legidősebb, Levente-Tarkacsu következett a fejedelemségben. Amennyiben a Liudprandnál Dursac alakban említett magyar kalandozó vezér Tarkacsuval lenne azonos,⁴⁹

⁴⁰ Font. Byz. 45., 47., 49.

⁴¹ HECKENAST GUSZTÁV: a 6. jegyzetben i. m. 36. L. még fentebb 10. jegyzet.

⁴² GYÓNI MÁTYÁS: A magyar nyelv görög feljegyzéses szórványemlékei. Magyar—görög tanulmányok 24. Bp. 1943. 82—83.

⁴³ HECKENAST GUSZTÁV: a 6. jegyzetben i. m. 36. old. 69. jegyz.

⁴⁴ SRH. I. 335., 365., 446., 460.

⁴⁵ KRISTÓ GYULA: a 2. jegyzetben i. m. 182., 355.

⁴⁶ L. fentebb 11. jegyzet.

⁴⁷ Font. Byz. 46.

⁴⁸ PAIS DEZSŐ: Szempontok Árpád-kori személyneveink vizsgálatához. Névtudományi vizsgálatok. Bp. 1960. 94—95., 98.

⁴⁹ KRISTÓ GYULA—MAKK FERENC—SZEGFŰ LÁSZLÓ: Adatok „korai” helyneveink ismeretéhez I. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica XLIV. Szeged 1973. 75. Tarkacsu és Dursac azonosítására I. NAGY GÉZA: a 14. jegyzetben i. m. 23.; SZABOLCS DE VAJAY: a 16. jegyzetben i. m. 54. old. 189. jegyz., 65. old. 245. jegyz.

ebben az esetben még a portyázó hadjárat időpontjában, 921—922-ben is életben, illetve nyilván tisztségben volt. Hosszas fejedelemségére mutat az a körülmény is, hogy emléke még Vazul koráig sem enyészett el, aki egyik fiának a Levente nevet adta. Levente-Tarkacsu fejedelemutódáról valószínű személyén túl nincs mit mondanunk. Abból a feltételezésből kiindulva, hogy a főhatalom sorba járt Árpád fiai, illetve az azoktól származó ágak között, a fejedelemségben Jeleg (korai halála esetén fia, Ezeleg) következhetett. Egy ilyenfajta, az ágak mindegyikét a hatalomban részletető megoldás jellemző a Konstantín korabeli besenyőkre. A bizánci császár ezt írta az egyes besenyő törzsek fejedelméről: „Ezek halála után az uralmat unokatestvéreik vették át. Ugyanis náluk az a törvény és régi szabály volt érvényben, hogy nem áll hatalmukban méltóságukat fiaikra és testvéreikre átszármasztani, hanem az is éppen elég, ha azok, akik azokat viselik, életük fogytaig uralkodnak, haláluk után pedig vagy unokatestvérüket vagy unokatestvéreik fiait teszik meg azzá, nehogy a méltóság kizárólag a nemzetség egyik ágán szálljon tovább, hanem az oldalágiak is örököljék és elnyerjék a tisztséget; idegen nemzetségből azonban nem csúszik be senki és nem lesz fejedelem”.⁵⁰ A besenyő öröklési rend legfőbb eleme, az, hogy az azonos őstől, a nemzetség fejtől leszármazó minden ág részesedjék a főhatalomban, „nehogy a méltóság kizárólag a nemzetség egyik ágán szálljon tovább”, a X. századi magyar nagyfejedelmi méltóság öröklésének is meghatározó mozzanata lehetett. Igaz, a besenyőknél ez a törzsek, a magyarságnál a törzsszövetség vezetésére volt érvényes, igaz, hogy a besenyő uralkodó dinasztia esetében a X. század közepén már messzebb volt a nemzetség hajdani közös őse, mint a magyaroknál, de ez az analógia érvényét aligha zavarja. A magyarok uralkodó nemzetsége Árpádot tekintette közös nemzetségősnek, részint mert Álmosnak Árpádon kívül más leszármazotta nem jutott főhatalomhoz, részint mert a fejedelemség Árpád fiai (fiainak családja) között járt sorba. Itt tehát még igenis érvényben lehetett a főhatalmat testvérré átruházó gyakorlat (mert hiszen ez másik ág bevonását jelentette az uralomba), s ekképpen kerülhetett a fejedelmi tiszt Levente-Tarkacsutól Jeleghez. Amint azonban a fiak elhaltak, már a magyarságnál is unokatestvérek (sőt generációváltásnál unokatestvérek fiai) adták tovább egymásnak a vezető tiszteket. Jelegtől (vagy esetleg fiától, Ezelegtől) — mivel akkor Jutocsa már bizonyosan nem élt — Falicsi, a harmadik ág képviselője kezére került a főhatalom. Falicsi Jelegnek unokaöccse, Ezelegnek unokatestvére volt. Falicsi utóda a negyedik ágat a hatalomban megtestesítő Taksony volt, unokatestvére fejedelemelődjének, Falicsinak. Amint „öregedett” Árpád nemzetsége, úgy jutott el a X. század közepén az öröklési rendben oda, amellyel Konstantín a besenyő törzsek fejedelmeinek hatalomáttruházását jellemezte: oldalágon, minden egyes ágat megilletve, többnyire unokatestvérek között járt körbe a főhatalom.

Falicsi 950 táján, Taksony 955 után töltötte be a fejedelmi méltóságot. Taksony halála, a 970-es évek eleje után a főhatalomnak — azon megegyezés értelmében, amelyet feltehetően Árpád fiai 900 táján, apjuk halálakor kötöttek — vissza kellett volna szállnia az első ágra, Levente-Tarkacsu leszármazottaira. Levente-Tarkacsu fia, Teveli már 950 táján sem élt, viszont Tevelinek bizonyosan volt fia, a Konstantín által említett Termacsu. Taksony után a fejedelmi poszt várományosa Taksony unokatestvéreinek, Tevelinek a fia, Termacsu lehetett. Kérdés, Termacsu, aki már 950 táján cselekvőképes felnőtt volt, megérte-e a 970-es évek elejét. Későbbi fejlemények arra mutatnak, hogy nem. Ebben az esetben az életkor szerint következő fiú, Termacsu testvére volt jogosult Taksony halála után az uralom átvételére. Egyetértünk azokkal

⁵⁰ MORAVCSIK GYULA: *Bíborbanszületett Konstantín A birodalom kormányzása*. Bp. 1950. 166—167.

a történészekkel, akik Termacsu e testvérét Koppány apjával, Tar Szerénddel tekintik azonosnak.⁵¹ Taksony azonban felrúgta az évtizedekkel korábban kötött megállapodást, a fejedelmi hatalmat nem akarta saját ága kezéből kibocsátani. Az Árpád halála óta eltelt közel háromnegyed század alatt Árpád utódai (az Árpád-unokák, dédunokák, -ükunokák) terebélyes családot alkottak. Azon sorskérdések dolgában, amelyek a kalandozások továbbvitele vagy lezárulta, a kereszténység felvétele vagy elutasítása, a bizánci vagy a római (német) orientáció dilemmájában felvetődtek, a különböző ágakba tartozó Árpád-utódok eltérő, esetenként gyökeresen különböző álláspontot képviseltek. Taksony 955 és 970 tája között, bonyolult hazai és nemzetközi viszonyok közepette, elkezdett egy politikai irányvonalat kiépíteni, ám a hajdani megegyezés szerinti uralomváltás, a főhatalom átkerülése Tar Szerénd (Árpád családjának első ága) kezére valamennyi erőfeszítést derékba törte volna, s bizonyos új arculatot adott volna a magyarság további történetének. Taksony nem engedte vívmányait egy régi örökösödési rend révén megsemmisíteni, így hát — nyilván másfél évtizeden át élvezett fejedelmi pozícióját kihasználva — fiára testálta a főhatalmat, akit biztosítéknak látott politikája folytatásához. A nyílt szakítás Árpád utódai között bekövetkezett. Géza — apja fejedelmi hatalmára támaszkodva — átvette a főhatalmat, de belső ellenzéke támadt. Koppánnyal (de lehet, hogy még Tar Szerénddel) meg kellett egyeznie: az Árpádok törzsi területének egy részét — Somogyot — át kellett engednie kormányzásra az első ág képviselőjének. Ezzel Géza voltaképpen nem oldotta meg az Árpád-családon belüli hatalmi kérdést, hanem csak elodázta a döntést. Amikor Géza 997-ben meghalt, Koppány nem egyszerűen csak a szeniorátus (levirátus) joga alapján követelte magának a nagyfejedelmi posztot, hanem alapvetően azért, mert a főhatalom az immáron egy évszázada megkötött egyezség értelmében őt, személyében a Levente-Tarkacsu-ágot kellett volna — már a 970-es évek óta — megilletnie. Mivel Géza, ugyanolyan indítékok alapján, mint Taksony tette, megint saját fiát, Vajk-Istvánt jelölte nagyfejedelemnek, Koppánynak nem volt más választása, mint fegyverrel szerezni nyomatékot főhatalomra való jogcímének. Az események ismertek: a keresztény és időközben bajor házasságot kötött Vajk-István német segítséggel legyőzte a támadó Koppányt, s ezzel végérvényesen a múlt régiséggtárába utalta Árpád fiainak 900 táján kötött megegyezését a fejedelmi hatalom öröklődéséről. Amikor pedig rövidesen királlyá koronáztatta magát, ezzel az aktuálisan világosan kifejezésre juttatta: rá mint keresztény uralkodóra, felkent királyra nem vonatkozik holmi pogány örökösödési egyezség. Királlyá avatásával előre és visszafelé is legalizálta az elsőszülöttségi jogot, a keresztény köntösben megjelenő primogenitúrát. Látnoki tett volt: kétszáz évvel István után Anonymus már Álmos—Árpád—Zolta—Taksony—Géza—István fejedelemsort örökített ránk, ahol minden esetben az apa adta át a fiának a főhatalmat. István személyes tragédiája — egyszersmind a keresztény magyar királyság erőpróbája is — volt, hogy a királyi méltóságot nem tudta éppen az általa legalizált elsőszülöttségi elv alapján fiának, Imrének átadni. Az Árpádok Taksony és Géza által követett, Vajk-István által pedig keresztény primogenitúrává lett elsőszülöttségi örökösödési rendje így vált egy csapásra kivitelezhetetlenné, a főhatalom kérdése pedig zavarossá az 1038-at követő esztendőben.

⁵¹ HÓMAN BÁLINT—SZEREFŰ GYULA: a 9. jegyzetben i. m. 158.; Magyarország története, a 9. jegyzetben i. m. II. 1000—1001. oldalnál melléklet.

ПРЕЕМНИКИ КНЯЗЯ АРПАДА

В работе на основе источников и специальной литературы делается попытка по-новому определить преемников князя Арпада, умершего около 900 г. Арпада по всей вероятности сменил на княжеском престоле его самый старший сын Таркачу, чей другое имя Лиунтика (Левенте). Его сменил второй сын Арпада, Елег (в случае его ранней смерти сын Эзелег). А его сменил в верховной власти Фаличи, сын третьего сына Арпада, а затем княжеский престол занял Такшонь, сын четвертого сына Арпада. Престолонаследие князей племён печенегов в середине X в., как это показывает и аналогия, состоит в том, что в союзе венгерских племён в X веке верховная власть шла по порядку среди отдельных ветвей рода, ни одна из них не исключалась из власти, с другой стороны лицо, происходившее из иного рода, не могла стать князем. После смерти Такшоня княжеская власть должна была перейти к ветви Левенте-Таркачу, и эту ветвь тогда, в начале 970-ых годов предположительно представлял брат Термачу — Тар Серенд. Однако, Такшонь, нарушив престолонаследие, существовавшее в течение десятилетий, сделал князем своего сына Гезу. Тем самым на смену принципу престолонаследия по боковой линии пришёл принцип престолонаследия по прямой линии (по праву первородства). С игнорированным в верховной власти Таром Серендом или его сыном Копшаньем Геза, по-видимому, договорился, дав им определённые части из племенных владений Арпадов. Однако, когда Геза также не уступил княжескую власть ветви от первого сына Арпада, а на княжение выдвинул своего сына Вайка (ставшим позднее королем Святым Иштваном), при смерти Гезы в 997 году Копшань восстал против молодого князя, христианского Вайка—Иштвана, и он с оружием в руках пытался захватить себе и своему роду княжескую власть, которую он считал своей справедливой долей.

Gyula Kristó

LES SUCCESSEURS-SOUVERAINS D'ÁRPÁD

Après avoir énuméré les sources et la littérature spéciale, l'étude essaie de déterminer d'une manière originale les successeurs du prince Árpád mort vers 900. Il est presque sûr qu'Árpád était suivi dans le principat par son fils aîné, Tarkacsu dont l'autre nom était Liüntika (Levente). Après lui est venu le deuxième fils d'Árpád, Jeleg (en cas de sa mort prématurée, Ezeleg, on fils). Ensuite, c'était le tour de Falicsi, fils du troisième fils d'Árpád, puis Taksony, fils du quatrième fils d'Árpád a occupé le trône princier. L'ordre de succession des souverains tribaux des Pétchenègues du milieu du Xe siècle comme analogie affirme que le pouvoir suprême dans le fédéralisme tribal hongrois passait successivement entre les branches de la famille au Xe siècle, aucune branche n'a été exclue de la pratique du pouvoir, mais une personne venue d'une famille étrangère ne pouvait pas devenir souverain. Après la mort de Taksony, le pouvoir princier aurait dû retourner à la branche Levente-Tarkacsu, branche représentée au début des années 970 probablement par le frère de Termacsu, Szerénd le Chauve. Cependant, Taksony narguant l'ordre de succession en vigueur depuis des décennies, a rendu prince Géza, son fils. Avec cela, la succession directe (droit de l'ainaisse) a remplacé la succession collatérale. Il est probable que Géza se mettait d'accord avec Szerénd le Chauve mis à l'écart ou avec son fils Koppány, il leur a donné des territoires tribaux des Árpád. Mais, lorsque Géza n'a pas rendu le pouvoir princier à la branche du premier fils d'Árpád et il a désigné son propre fils, Vajk (le futur roi saint Étienne) au pouvoir; à la mort de Géza, en 997, Koppány se souleva contre le jeune souverain, le chrétien Vajk-István, et a essayé d'assurer son droit jugé légitime, le pouvoir princier pour lui et pour sa famille. Mais Vajk-István aidé des Allemands a vaincu Koppány et a rendu la primogéniture chrétienne le principe de succession de son royaume.